

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEVLANA'NIN *MESNEVİ* ADLI ESERİNDEN MANEVİ
DANIŞMANLIK VE REHBERLİK AÇISINDAN
ÇIKARILABİLECEK İLKELER

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Hazırlayan
Kadriye AKARÇAY

DENİZLİ, 2025

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEVLANA'NIN *MESNEVİ* ADLI ESERİNDEN MANEVİ
DANIŞMANLIK VE REHBERLİK AÇISINDAN
ÇIKARILABİLECEK İLKELER

TEZSİZ YÜKSEK LİSANS DÖNEM PROJESİ

Kadriye AKARÇAY

Proje Danışmanı: Doç. Dr. Ali ÖNCÜ

DENİZLİ, 2025

**Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri Tezsiz Yüksek Lisans Programı:
Manevi Destek ve Rehberlik**

Kadriye AKARÇAY tarafından hazırlanan “**Mevlana'nın Mesnevi Adlı Eserinden Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Çıkarılabilecek İlkeler**” adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup 30.01.2025 tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Danışman
Doç. Dr. Ali ÖNCÜ

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
.....tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Kadriye AKARÇAY

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun ruhsal yolculuğunda rehberlik eden en önemli kaynaklardan biri, derin bir bilgelik ve tasavvuf anlayışı barındıran eserlerdir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin en değerli eserlerinden biri olan “Mesnevi”, yalnızca edebi bir başyapıt değil, aynı zamanda manevi danışmanlık ve rehberlikle ilgili birçok önemli ilke ve öğretiyi içinde barındırmaktadır. Bu eser, her bir dizesi ile insanın içsel yolculuğuna ışık tutmayı amaçlamakta ve okuyucusunu derin bir düşünce dünyasına davet etmektedir.

Mevlâna, “Mesnevi”de ruhsal derinlikleri keşfederken, insan ilişkilerine, içsel çatışmalara ve maneviyatın yaşamdaki yerine dair zengin bir perspektif sunar. Bu eser, bireylerin ruhsal gelişimlerini desteklemenin yanı sıra, toplumsal ilişkilerdeki samimiyet, anlayış ve hoşgörü gibi değerlerin ön plana çıkmasına da katkıda bulunmaktadır. Manevi danışmanlık ve rehberlik anlayışı, Mevlana'nın öğretilerinde derin şekilde işlenmiş olmanın yanı sıra, bireylerin kendilerini keşfetmelerine ve potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak tanır.

“Mesnevi”, bireylerin sorunlarına farklı açılardan bakabilmeleri için bir ayna vazifesi görür. Mevlana'nın kullandığı semboller ve hikayeler, insan doğasının karmaşıklığını anlamamıza yardımcı olurken, bazen basit bir anlatım ile derin manevi gerçeklikleri ortaya koyar. Mevlâna, her bir insanın kendi içsel yolculuğunda bulması gereken kıymetli hazineleri sembolik bir dille aktarır. İşte bu nedenle “Mesnevi”, manevi danışmanlık alanında temel bir kaynak olma niteliği taşımaktadır.

Bu çalışmada, Mevlana'nın “Mesnevi” eserinden çıkarılabilecek manevi danışmanlık ve rehberlik açısından önemli ilkeleri inceleyeceğiz. Öncelikle, kendini tanımanın, öz farkındalığın ve öz sevecenliğin gerekliliğini vurgulayan Mevlana'nın öğretileri, bireylerin içsel huzura ulaşmalarında nasıl bir rol oynadığını ortaya koyacaktır. Ayrıca, insan ilişkilerindeki empati, hoşgörü ve sevginin önemi üzerinde durulacak; bu değerlerin hayatın her alanında nasıl uygulanabileceği ve bireysel gelişime katkıları ele alınacaktır.

Dolayısıyla, Mevlana'nın “Mesnevi”sinin derinliklerine inmeyi ve bu eser aracılığıyla maneviyatın nasıl zenginleştirilebileceğini araştırmayı amaçlıyoruz. Manevi danışmanlık ve rehberlik alanında Mevlana'nın sunduğu evrensel ilkelerin, modern yaşamın getirdiği zorluklarla başa çıkmak için ne kadar değerli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermek,

bizi bu yolculukta daha bilinçli ve derin bir anlayışa ulaştıracaktır. Bu bağlamda, her sayfada birer hazine gibi saklı olan bilgileri gün yüzüne çıkarmak, yalnızca bireysel değil, toplumsal bir dönüşümün de kapılarını aralayacaktır.

Bu çalışmanın, oluşturulmasında ve tamamlanmasında Lisansüstü eğitimimde birikimlerinden yararlandığım Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı'ndaki tüm hocalarıma şükranlarımı sunarım. Bu proje sürecinde beni destekleyen ve cesaretlendiren her daim bilgi ve birikimlerinden yararlandığım Danışman Hocam Sayın Doç. Dr. Ali ÖNCÜ' ye teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın, Mevlana'nın ışığında manevi danışmanlık ve rehberlik arayışında olanlara ilham vermesi dileğiyle...

Kadriye AKARÇAY
DENİZLİ-2025

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Mevlana'nın <i>Mesnevi</i> Adlı Eserinden Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Çıkarılabilecek İlkeler	
Projeyi Hazırlayan: Kadriye AKARÇAY	Danışmanı: Doç. Dr. Ali ÖNCÜ
Kabul Tarihi: 30.01.2025	Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 30
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Programı: Manevi Destek ve Rehberlik
Mevlâna Celaleddin Rumi'nin <i>Mesnevi</i>'si, sadece bir şiir eseri olmaktan öte, insanın ruhsal yolculuğuna dair derin bir rehberdir. Manevi danışmanlık açısından değerlendirildiğinde, <i>Mesnevi</i>, aşkın dönüştürücü gücünü, nefsi terbiye etmenin önemini, hakikate ve bilgeliğe ulaşma yolculuğunu, hoşgörüyü, merhameti ve insanlığa hizmet etmenin gerekliliğini vurgular. Aşk, <i>Mesnevi</i>'nin ana temasıdır ve bu aşk, sadece romantik bir duygu değil, Allah'a, hakikate ve insanlığa duyulan derin bir bağlılıktır. <i>Mesnevi</i>, nefsi terbiye etmek için riyazet, zikir ve tefekkür gibi manevi uygulamaları ön plana çıkarır. Hakikate ulaşmak için bireyin gözlem, tefekkür ve içgörü yoluyla gerçeklik ve bilgeliği keşfetmek gerektiğini vurgular. <i>Mesnevi</i>, farklı inançlara ve kültürlere saygı duyulması gerektiğini ve toplumda hoşgörü, merhamet ve şefkatin önemini vurgular. Aynı zamanda, insanın Hakk'a ulaşmak için dünyevi arzulardan arınması ve insanlığa hizmet etmesi gerektiğini hatırlatır. <i>Mesnevi</i>, her insanın ruhsal yolculuğunda kendine rehberlik eden, aşkın gücünü, bilgeliği ve insanlığı birleştiren bir eser olarak, manevi danışmanlık uygulamalarında önemli bir kaynak niteliğindedir.	
Anahtar Kelimeler: Mevlâna, <i>Mesnevi</i> , Manevi Danışmanlık, Rehberlik.	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences Non-Thesis Master's Project Summary

Title of the Project: Principles that can be deduced from Mevlana's <i>Mesnevi</i> in terms of Spiritual Counselling and Guidance	
Author: Kadriye AKARÇAY	Supervisor: Doç. Dr. Ali ÖNCÜ
Date: 30.01.2025	Nu. of pages: ix(pre text) + 30
Department: Temel İslam Bilimleri	Subfield: Tefsir
Mevlana Celaleddin Rumi's 'Mesnevi' is not only a work of poetry, but also a profound guide to the spiritual journey of man. From the perspective of spiritual counselling, the Masnavi emphasises the transformative power of love, the importance of disciplining the soul, the journey to truth and wisdom, tolerance, compassion and the necessity of serving humanity. Love is the main theme of the Masnavi, and this love is not just a romantic feeling, but a deep devotion to God, truth and humanity. Masnavi emphasises spiritual practices such as asceticism, dhikr and contemplation to discipline the soul. It emphasises that in order to reach the truth, the individual must discover reality and wisdom through observation, contemplation and insight. The Masnavi emphasises the need to respect different beliefs and cultures and the importance of tolerance, mercy and compassion in society. At the same time, it reminds us that in order to attain the Truth, man must purify himself from worldly desires and serve humanity. The Masnavi is an important source in spiritual counselling practices as a work that guides every person on their spiritual journey, combining the power of love, wisdom and humanity.	
Keywords: Mevlana, Masnavi, Spiritual Counselling, Guidance.	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
SİMGİLER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.3. Araştırmanın Kapsamı.....	1
İKİNCİ BÖLÜM.....	2
2. GENEL BİLGİLER.....	2
2.1. Mevlana'nın Hayatı	2
2.2. Mevlana'nın Düşünce Yapısı ve Kültürümüzdeki Yeri	3
2.3. Mevlana'nın Eğitim Anlayışı.....	4
2.4. Mevlana'nın Eserleri	5
2.4.1. Mesnevî	5
2.4.2. Divan-ı Kebir	5
2.4.3. Fihi Mafih	6
2.4.4. Mektubat	6

2.4.5. Mecalis-i Seb'a	6
2.5. Hikâye	6
2.6. Eğitim	6
2.7. Değerler Eğitimi	7
2.9. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Tanımı.....	8
2.10. Manevi Danışman ve Danışanın Taşınması Gereken Özellikler	11
2.10.1. Manevi Danışman	11
2.10.2. Manevi Danışan.....	12
2.11. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sürecinin Boyutları	13
2.12. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetinin İlkeleri.....	15
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	19
4. MEVLANA'NIN "MESNEVİ" ADLI ESERİNDEN MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK AÇISINDAN ELDE EDİLEBİLECEK PRENSİPLER	19
4.1. Mevlana'nın Mesnevisinde Yer Alan Hikayelerin Kullanılarak Değerlerinin Kazandırılması	19
4.1.1. Bilimsellik	19
4.1.4. Yardımseverlik.....	20
4.1.7. Dürüstlük	21
4.2.1. Allah Sevgisi	22
4.3.3. Tevekkül	23
4.3.4. Zühd	24
4.3.5. Sabır	24
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	26
KAYNAKLAR	27

SİMGİLER VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m	:Adı Geçen Makale
a.s.	: aleyhi's-selam
b.	: bin, ibn (oğlu)
bk.	: bakınız
bs.	: baskı, basım
c.	: cilt
çev.	: çeviren
ed.	: editör
h.	: hicri
Hz.	: hazreti
m.	: miladi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ö.	: ölümü
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
ss.	: Sayfa Sayısı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

ts. : tarih yok

vb. : ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Mevlana'nın "Mesnevî" adlı eseri, derin manevi ve ahlaki öğretiler barındıran bir başyapıt olarak, günümüzde manevi danışmanlık ve rehberlik alanında önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Bu eser, bireylerin içsel yolculuklarına ışık tutarak, ruhsal huzuru, sevgi, hoşgörü ve öz farkındalık gibi evrensel değerlere vurgu yapar. Ancak, modern yaşamın karmaşası ve bireylerin yaşadığı psikolojik zorluklar göz önüne alındığında, Mevlana'nın öğretilerinin nasıl uygulanacağı ve güncel yaşam koşullarında ne şekilde rehberlik sağlayabileceği konusunda belirsizlikler söz konusu olabilir. Bu durum, Mesnevî'nin içsel rehberlik sunan ilkelerinin, ruhsal danışmanlık pratiğine entegrasyonunu zorlaştırmakta ve bu değerli bilgilerin günümüzde etkili bir şekilde aktarılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Mesnevî'nin içindeki öğretilerden hareketle manevi danışmanlık ve rehberlik açısından çıkarılabilecek ilkeleri incelemektir. Günümüz bireylerinin karmaşık yaşam sorunlarıyla başa çıkabilmeleri, kendilerini bulmaları ve ruhsal huzurlarını sağlamaları için Mevlana'nın evrensel değerleri rehberlik edebilir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Mesnevî derin felsefi ve tasavvufi öğretiler içeren bir eser olarak, bireylerin ruhsal gelişimlerine katkıda bulunacak birçok değerli prensip barındırmaktadır. Bu bağlamda, eserdeki hikâye ve semboller aracılığıyla insanın içsel yolculuğu, kendini keşfetme süreci ve manevi olgunlaşma konuları ele alınacaktır. Araştırma, Mesnevî'nin bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olabilecek pratik rehberlik unsurlarını ortaya koyarak, günümüz manevi danışmanlık uygulamalarına ışık tutmayı hedeflemektedir. Bu sayede, Mevlana'nın zamanla evrensel bir değer kazanan öğretilerinin modern bireylerin manevi ihtiyaçlarına nasıl yanıt verebileceği üzerinde durulacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Mevlana'nın Hayatı

Mevlâna Celaleddin Muhammed, 30 Eylül 1207 (6 Rebiülevvel 604) tarihinde, günümüzde Türkmenistan sınırları içinde yer alan Merv ile İran'daki Nişabur ve Afganistan'daki Herat ve Belh şehirlerini kapsayan Horasan bölgesinin Belh kentinde dünyaya gelmiştir. Kendisi, ünlü eseri Meşnevi'nin girişinde adını Muhammed olarak anmıştır. Celaleddin lakabı ile tanınan Mevlâna, İslam dünyasında saygı ifadesi olarak "efendimiz" anlamına gelen "*Mevlâna*" unvanı ile anılmakta olup, bu unvan zamanla onun kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Ayrıca, "sultan" anlamına gelen Farsça "*hudavendigâr*" unvanı da babası tarafından kendisine verilmiştir. Doğduğu şehir olan Belh'e atfen "Belhi" olarak anılmasının yanı sıra, yaşadığı Anadolu'ya ithafen "*Rumi*" ve "Mevlâna-i Rum" gibi isimlerle de zikredilmektedir. Eğitimci kimliği nedeniyle ise "Molla Hünkâr" ve "Molla-yı Rum" unvanlarıyla da tanınmaktadır. Babası, bilginler padişahı (Sultanu'l-ulema) olarak bilinen Belh'li Muhammed Bahaeddin Veled'dir ve onun bilgisi, Mevlana'nın düşünsel gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.¹

Babası Bahaeddin Veled, Mevlana'nın çocukluk ya da gençlik dönemlerinde, yaklaşan Moğol tehdidi ile birlikte, düşüncelerini eleştirdiği ünlü bilgin Faḫreddin-i Razi (ö. 1209) ve onun görüşlerine itibar eden Harizmşah Muhammed'in (ö. 1220) var olan manevi ve maddi etkilerinden duyduğu kaygılar doğrultusunda Belh'ten ayrılmayı uygun görmüştür.²

Mevlana'nın, ailesi ve müridleriyle birlikte yola çıkan kabile, Nişabur ve Bağdat'tan geçerek Hicaz'da hac görevlerini yerine getirmiş ve ardından Şam üzerinden Anadolu'ya intikal etmiştir. İlk olarak Malatya'ya, ardından Erzincan'a ulaşan kabile, burada dört yıl ikamet ettikten sonra Erzincan'ın Akşehir bölgesine geçmiş ve daha sonra yedi yıl boyunca Larende (Karaman) bölgesinde kalmıştır. Bahaeddin Veled, 1225 yılında, henüz 17 yaşında olan Mevlana'yı kafilenin üyeleri arasında yer alan

¹ Adnan Karaismailoğlu, "*Mevlâna'nın Hayatı ve Çevresi. Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevilik*". Ed: Nuri Şimşekler, (İstanbul: FSF Matbaacılık & Reklam Hizmetleri Ltd.Şti, 2002). 21-30.

² Karaismailoğlu, *Mevlana'nın Hayatı ve Çevresi, Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevilik*, 22.

Semer kandlı Lala Şerefeddin'in kızı Gevher Hatun ile evlendirmiştir. Bu evlilikten 623/1226 yılında Sultan Veled ve sonrasında Alaeddin Çelebi dünyaya gelmiştir. Ayrıca, Karaman'da geçirdiği yaklaşık yedi yıllık süre zarfında Mevlana'nın annesi Mümine Hatun ile ağabeyi Alaeddin Muhammed'in vefat etmiş olması ve bugün Mader-i Mevlâna Türbesi olarak bilinen yerde defnedilmeleri de önem arz etmektedir.³

1258 yılında Şelahaddin Zerkubi'nin vefat etainin ardından, Mevlâna son on yılını Çelebi Hüsameddin ile derin sohbetler yaparak geçirmiştir. Bu dönemde, Mevlâna ve çevresinde bulunan diğer şahsiyetler için huzurlu ve verimli bir atmosfer hakim olmuş; bu yıllar, önemli manzum ve mensur eserlerin kaleme alındığı bir dönem olarak kaydedilmiştir. Mevlana'nın edebi faaliyeti, bu süre zarfında yoğunlaşarak Mesnevî'nin yazılmasına zemin hazırlamıştır.⁴

Mevlâna Celaleddin-i Rumi, 5 Cemaziyelahir 672 (17 Aralık 1273) tarihinde ebedi hayata intikal etmiştir. Mevlana'nın vasiyeti gereği cenaze namazını kıldırması planlanan Şadreddin Konevi, sağlık durumunun kötüleşmesi nedeniyle bu görevi yerine getiremeyince, Kağı Siraceddin cenaze namazını kıldırmıştır. Mevlâna, büyük bir kalabalık eşliğinde defnedilmiştir.⁵

2.2. Mevlana'nın Düşünce Yapısı ve Kültürümüzdeki Yeri

Mevlana'nın düşünce yapısının gelişiminde, erken yaşlarda gerçekleştirdiği uzun yolculuklar, farklı coğrafyaların ve kültürel zenginliklerin deneyimlerini, ayrıca tasavvuf ehli kişilerle kurulan ilişkiler belirleyici bir rol oynamıştır. Bu unsurlar, onun felsefi ve tasavvufi bakış açısının olgunlaşmasında önemli katkılarda bulunmuştur.

Mevlana'nın düşünce yapısının şekillenmesinde önemli bir etken, "Bilginler padişahı" anlamına gelen ve "Sultan-ül Ulema" unvanıyla bilinen babasının etkisidir. Mevlâna, küçük yaşlardan itibaren babası ve onun öğrencileriyle birlikte aynı entelektüel atmosferde yetişmiş, tasavvuf ehli kişilerle ve İslam'ın takva anlayışı temelinde bir eğitim almıştır. Moğol istilasını nedeniyle Türkistan, İran ve diğer bölgelerden Anadolu'ya gelen birçok alim, mutasavvıf ve sanatçı, bu coğrafyada bilim, kültür ve sanat alanlarında

³ Karaismailoğlu, *Mevlana'nın Hayatı ve Çevresi, Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevilik*, 23.

⁴ Karaismailoğlu, *Mevlana'nın Hayatı ve Çevresi, Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevilik*, 27.

⁵ Abdölbaki Gölpınarlı, *Mevlâna Celaleddin Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1999), 41.

önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu akınlar arasında Bahaeddin Veled gibi isimler, kendi düşüncelerini Anadolu'nun dört bir yanına yaymışlardır. Mevlana'nın bu dönemdeki göç hareketleri sırasında bulunduğu farklı şehirler ve kültürel merkezler, ilim ve sohbet meclisleri de onun düşünce yapısının gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunmuştur. Ayrıca, babasının vefatından sonra dokuz yıl boyunca Seyyid Burhaneddin Tirmizi ile beraber kalarak ondan faydalanması, düşünsel evrimi açısından belirleyici bir rol oynamıştır. Bu etkileşimler ve deneyimler, Mevlana'nın felsefi ve tasavvufi perspektifinin oluşumunu sağlamıştır.⁶

2.3. Mevlana'nın Eğitim Anlayışı

Anadolu toprakları, tarih boyunca çok sayıda kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmış bir coğrafya olarak dikkat çekmektedir. Özellikle büyük dinlerin, mistik sistemlerin ve tarikatların ortaya çıkması ve gelişmesi açısından bu bölge önemli bir rol oynamıştır. On birinci yüzyıldan itibaren, Türk kültürü ve medeniyetinin Anadolu'daki siyasi varlığı ve ahlaki değerleri belirgin bir şekilde hissedilmiştir. Bu dönem, farklı medeniyet ve toplulukların birbirini etkilediği karmaşık bir siyasi yapının var olduğunu göstermektedir. Türk hakimiyetinin Anadolu'daki ilk üç asrına baktığımızda, siyasi yapının karmaşıklığı belirginleşmektedir. Bu karmaşıklık, din ve kültür hayatında çeşitli kavimlerin ve toplulukların izlerinin görüldüğü bir medeniyet haritası oluşturmaktadır. Her ne kadar Anadolu, çok sayıda farklı kültür ve medeniyetin izlerini taşımakta olsa da bu süreçte her dönemde köklü ve yaygın bir kültürel yapı mevcudiyetini sürdürmüştür. Hem Anadolu kültürünün hem de tasavvufi düşüncenin en önemli temsilcilerinden biri olan Mevlâna Celaleddin Rumi, bu zengin kültürel mirasın ve tasavvuf anlayışının öncülerindendir.⁷

Mevlâna, Türk kökenli olmasına rağmen eserlerini Farsça kaleme alması, yaşadığı dönemin kültürel ve bilimsel geleneği açısından bir uyumsuzluk taşımamaktadır. Aksine, bu durum onun çok yönlü entelektüel birikimini ve bütün kültür, ırk, din ve insanları kapsayan evrensel fikri olgunluğunu yansıtmaktadır. Büyük bir düşünür, alim ve tasavvuf

⁶ Ahmet Sevgi, Mevlana'nın *Mesnevisinde Devrin Örf ve Adetleriyle İlgili Bilgiler*, (Kayseri: Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi Yayınları, 1994), 17-18.

⁷ Hikmet Celkan, *Mevlana'nın Eğitimci Yönü ile İlgili Yazılardan Seçmeler*, (İstanbul: Türk Edebiyatı Dizisi MEB, 1997), 48.

bilgini olarak Mevlana'nın tasavvuf anlayışı, kendisinden sonraki mutasavvıflara örnek teşkil etmiş ve görüşleri geniş kitlelerce benimsenmiştir.

2.4. Mevlana'nın Eserleri

2.4.1. Mesnevî

Fars edebiyatında ilk kez ortaya çıkan anevi, “ana” keliinden türetilmiş bir nazım şeklidir ve anlamı “ikişer ikişer”dir. Mesnevilerde her beyit, kendi içerisinde aa, bb, cc şeklinde bir kafiye düzenine sahiptir. Genellikle üç ana bölümden oluşan aneviler, giriş, ana tema ve sonuç kısmı olarak yapılandırılmaktadır.⁸

Mevlâna Celaleddin Rumi, ünlü eseri üzerinde telif işlemini tamamladıktan sonra esere özel bir isim vermemiştir. Bu eser, “anevi” nazım şekli ile anılmaya başlamış ve zamanla, “anevi” denildiğinde Mevlana'nın bu özel eseri akla gelir olmuştur. Eser, Mevlana'nın halifesi ve kâtibi Hüsameddin Çelebi'nin isteği üzerine Farsça kaleme alınmıştır. Altı ciltten oluşan eser, yaklaşık 25.700 beyit içermektedir. Yazılış tarihleriyle ilgili çeşitli görüşler mevcut olmakla birlikte, yaklaşık 1258-1268 yılları arasında kaleme alındığı kabul edilmektedir. Eser, doğaçlama bir şekilde yazılmış olup, sistematik bir yöntem izlemeden meydana getirilmiştir. Mevlâna sözlerini ifade etmiş, Hüsameddin Çelebi ise bunları kaleme almıştır.⁹

2.4.2. Divan-ı Kebir

Mevlana'nın eserleri arasında yer alan Divan-ı Kebir, 24 aruz bahrinde yazılmış 21,366 beyit ve 2,073 şiir ile 1,791 rubai içeren muazzam bir antolojidir. Şiirler, alfabetik sırayla düzenlenmiş olup, bu nedenle her bahrin kendi içinde bir Divan gibi algılanmaktadır. Bazı şiirlerde Şems-i Tebrizi'nin adı mahlas olarak kullanılmıştır; bu nedenle esere Divan-ı Şems-i Tebriz adıyla atıfta bulunanlar olmuştur. Eserin bazı tercümeleri, Reynolds A. Nicholson, Hasan Ali Yücel ve Asaf Halet Çelebi gibi isimler tarafından yapılmış ve farklı yıllarda yayımlanmıştır. Eğitim Bakanlığı'nın Şark-İslam Klasikleri serisinde de 210 rubai tercüme edilmiştir.¹⁰

⁸ Mehmet Çiçekler, “*Mesnevî*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 29 (İstanbul: TDV Yayınları, 2004), 320.

⁹ Semih Ceyhan, “*Mesnevî*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 29 (İstanbul: TDV Yayınları, 2004), 325-334.

¹⁰Gölpınarlı, *Mevlâna Celaleddin Hayatı*, 41.

2.4.3. Fihi Mafih

Mevlana'nın konuşmalarının müritleri tarafından yazıya geçirilmesiyle oluşan “*Fihi Mafih*” eseri, Farsça mensur bir metin olup tasavvuf başta olmak üzere din, felsefe, ahlak, şiir anlayışı, insan ve kadın anlayışı gibi birçok konuyu ele alır. Mevlâna, sohbetlerinde çağının sosyal ve tarihi problemlerine de değinmiş, sorulara güçlü ve ikna edici yanıtlar vermiştir. Eserin yazma nüshası Konya Müzesi kütüphanesindedir ve Ahmet Avni Konuk tarafından tercüme edilmiştir. Tahran Üniversitesi profesörü Bedi-uz-Zaman Firuzan-fer ise eseri değerli notlarla ve eski yazmaların karşılaştırılmasıyla zenginleştirerek yayımlamıştır.¹¹

2.4.4. Mektubat

Mevlâna'nın farklı nedenlerle kaleme aldığı mektupların bir araya getirilmesiyle oluşan “*Kitabü't-Tarassul Li't-Teveessül İle't-Tefaddul,*” Mevlâna'nın sonradan birleştirilen mektuplarını içeren önemli bir eserdir. Bu eser, 1937 yılında İstanbul'da Profesör Dr. Feridun Nafiz Uzlak tarafından yayımlanmıştır.¹²

2.4.5. Mecalis-i Seb'a

Mevlâna'nın yedi vaazını bir araya getiren bu kitap, esas metinlerin yanı sıra Hulusi tarafından Türkçe'ye çevrilen tercümeleri de içermektedir. Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzlak tarafından hazırlanmış olan bu eser, 1937 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır. (Banarlı, 2001).

2.5. Hikâye

Kurmaca eserler arasında yer alan ve roman ile birçok açıdan benzerlik gösteren hikâye, insan yaşamının gerçeklerini yansıtmaya amacı güden ve bu gerçekleri belirli bir mekân ve zamana bağlayarak sunan bir yazın türü olarak tanımlanabilir.¹³

2.6. Eğitim

Eğitim, bireyin yaşadığı toplumda değer taşıyan yetenekler, yönelimler ve diğer davranış kalıplarını kazandığı kapsamlı bir süreçler bütünüdür. Bu süreç, bireyin sadece akademik bilgi edinimiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal ve kültürel normlar, etik

¹¹ Gölpınarlı, Mevlâna *Celaleddin Hayatı*, 45.

¹² Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2001), 36.

¹³ Ümit Bozkurt, *Hikâye Haritası Yönteminin Okuduğunu Anlama Düzeyine Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005), 25.

değerler ve toplumsal sorumluluklar gibi önemli kavramlarla da iç içe geçişini sağlar. Bu bağlamda eğitim, bireyin iletişim becerilerini, problem çözme yeteneklerini ve eleştirel düşünme kapasitesini geliştirmesine yardımcı olur. Ayrıca, bireylerin toplumsal hayata katılımlarını kolaylaştırarak, onları ait oldukları topluma uyum ve katkı sağlamaya teşvik eder. Eğitim, bireylerin farklı bakış açılarına saygı duymalarını, çeşitliliği kucaklamalarını ve adil bir toplum oluşturmalarına katkıda bulunmalarını sağlamak için gereklidir. Bu süreç, bireylerin kişisel potansiyellerini keşfetmelerine ve geliştirmelerine olanak tanırken, aynı zamanda sosyal birlikteliği güçlendirir. Dolayısıyla, eğitim, bireyin kimliğini oluşturan, topluma entegre olmasını sağlayan ve sürekli bir gelişim süreci olarak öne çıkar.¹⁴

‘Eğitim’ terimi, Türkçe’de 1940’lı yıllardan bu yana, ‘terbiye’, ‘maarif’, ‘tedrisat’ ve ‘tâlim’ gibi kelimelere alternatif olarak kullanılmaktadır.¹⁵ Eğitim kavramı, dört önemli unsuru kapsamaktadır. İlk olarak, terbiye; gözlemlenme, besleme, büyütme, bilgi ve ahlak öğretimi, alıştırma ile bireylerin yetiştirilmesi, aynı zamanda ahlak öğrenimini teşvik eden hafif bir ceza verme sürecini içerir. İkincisi, maarif ve tedrisat, bilgi aktarımı ve öğretim süreçlerini ifade eder. Üçüncü olarak, tâlim; edinilen bilgilerin pratik hayata aktarılması anlamına gelir. Bu unsurlar, bütünsel bir eğitim anlayışının temel taşlarını oluşturmaktadır.¹⁶

İnsanlar, sosyal yaşamlarının her alanında sürekli olarak diğer bireylerle etkileşim hâlinde dirler. Bu etkileşimler, bireylerin davranışlarında belirli değişimler yaratır; çünkü bu süreçler sırasında çeşitli eğitim deneyimleri ortaya çıkar. Sonuç olarak, insanlar yaşamlarıyla ilgili yeni bilgiler edinirler. Bu bilgiler genellikle iletişim kurma, toplumsal yaşam, trafikte hareket etme, iletişim araçlarını kullanma, aileyle birlikte yaşama ve aile kurma gibi konuları kapsar.¹⁷

2.7. Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi, öğrencilerin bireysel ve toplumsal değerlerini geliştirmeye yönelik bir süreçtir. Bu eğitim disiplini, sadece öğrencilerin ahlaki değerler konusunda

¹⁴Zeki Kaya ve Özcan Demirel, *Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar, Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2005), 45-48.

¹⁵ İbrahim Ethem Başaran, *Eğitime Giriş*, (Ankara: Sevinç Matbaası Yayınları, 1984), 14.

¹⁶ Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, (İstanbul: İz Yayıncılık, 1996), 1066.

¹⁷ Aytekin İşman, *Uzaktan Eğitim*, (Ankara: Pegem Yayıncılık, Genişletilmiş 4. Baskı, 2011), 154.

bilinçlenmelerini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bu değerlerin günlük yaşamda nasıl uygulanabileceğini öğretir. Okul ortamında, değerler eğitiminin etkili bir şekilde aktarılması, öğretim müfredatının yanı sıra okulun genel ahlaki atmosferi ile de doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, eğitimcilerin, ailelerin ve toplumun ortak bir yaşam alanı oluşturması, değerlerin pekiştirilmesi açısından son derece önemlidir. Değerler eğitimi, öğrencilerin empati, adalet, saygı, sorumluluk gibi erdemleri benimsemelerine yardımcı olurken, birey olma bilincini de geliştirir. Bu süreç, öğrencilerin karşılaştıkları etik dilemmanın üstesinden gelebilmelerine olanak tanır ve sosyal ilişkilerinde sağlam bir temel oluşturur. Ayrıca, sınıf tartışmaları, grup çalışmaları ve sosyal projeler gibi uygulamalar sayesinde öğrenciler, değerleri somut bir şekilde deneyimleyerek içselleştirirler.¹⁸

Netice olarak, değerler eğitimi, yalnızca akademik başarıyla değil, aynı zamanda bireylerin sosyal ve duygusal gelişimleri ile de doğrudan ilişkilidir. Eğitim sistemlerinde entegre bir bileşen olarak yer alması, genç nesillerin daha bilinçli, empatik ve sorumlu bireyler olarak topluma katkı sağlamaları açısından kritik bir önem taşır

2.9. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Tanımı

Antik çağlarda şamanlar ve medyumların ruhsal hastalıkları kutsal güçlerle tedavi edebileceğine inanılırken, bazı kültürlerde bu durum Tanrı'nın bir cezası olarak görülüp hastalar toplumdan dışlanırdı. Akıl hastaları, insanlık dışı muamelelere maruz kaldıkları hapisanelere ve daha sonra tımarhanelere kapatılırdı. Ancak Philippe Pinel'in "Moral Tedavi" yöntemi, hastalara şefkatli ve anlayışlı yaklaşarak büyük başarı sağladı; hastaların sakinleşip iyileştiğini gösterdi. Pinel, akıl hastalıklarının tedavisinde bilimsel, insancıl ve etik bir yaklaşımı öncülük eden bir isim oldu. 19. yüzyılda ise ilaç tedavisi yaygınlaşmaya başladı.¹⁹

İnsan, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla bir bütün oluşturur. Bu tümsel yapının sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için manevi ve dini unsurların da göz ardı

¹⁸Selma Yel ve Soner Aladağ, *Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi*, ed. Mustafa Safran (Ankara: Pegem A Yayınları, 2009), 32-33.

¹⁹ Havva Şenbaş, *Psiko-Sosyo-Teolojik Yaklaşımlar Çerçevesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Teorik Temelleri ve Pratik Yansımaları*, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 28-30.

edilmemesi önemlidir. Ancak, çoğu zaman maneviyat ve din, bilimsel olmayan unsurlar olarak algılanıp yaşamdan uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Fakat bu tutum, manevi ve dini inançların bireyin düşünce ve davranışları üzerindeki etkisini hiçbir şekilde ortadan kaldırmamıştır.²⁰ Modern hayatın sunduğu sahte çözümler ve insanları uyuşturmaya yönelik ilaçlar ile yaşam biçimleri, kişinin gerçek sorunlarına yanıt verememiştir. Bu nedenle, günümüz insanı, yaşamından uzaklaştırılan manevi değerlerin kıymetini anlamış ve bu değerlere yeniden yönelmeyi tercih etmiştir.²¹

Günümüzde belirli bir alan olarak kabul edilen dini danışmanlık, Hristiyanlıktaki günah çıkarma uygulamalarından doğmuştur. Din adamları, bireylere destek sunarak onların içsel huzur ve rahatlama bulmalarını amaçlamaktadır. Bu süreç, zamanla dini yardımla psikoloji arasında bir entegrasyona yol açmıştır.²² Danışma ve rehberlik alanındaki ilk çalışmalar, 20. yüzyılın başlarında Batı'da ortaya çıkmıştır. Zamanla bu alandaki uygulamalar, çeşitli kurum ve kuruluşlarda psikososyal hizmetler olarak yaygınlaşmıştır. Günümüzde, danışma ve rehberlik, bireylerin ihtiyaçlarına yönelik önemli bir destek sunmaktadır.²³ Danışma ve rehberlik, bir başkasına yardım etme amacı taşır ve aslında insanlığın başlangıcına kadar uzandığı söylenebilir. Allah, Hz. Âdem'i yaratırken ona bilgi vermiş ve onu ilk peygamber olarak görevlendirerek bu süreci başlatmıştır.²⁴ İnsanları hem dünya hayatında hem de ahiret hayatında yönlendirme görevi, önce bir peygambere, ardından da diğer peygamberlere teslim edilmiştir.²⁵ Bu nedenle, dini danışmanlığın Batı kökenli olduğu iddia edilse de, esas kaynağının tebliğ ve irşat görevine sahip peygamberler olduğu da rahatlıkla belirtilebilir.²⁶ Genel olarak kabul edilen kanaate göre, dini danışma ve rehberlik alanındaki ilk girişimlerin

²⁰ Hatice Kılınçer, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (MDR) Üzerine: Psikoloji, İlahiyat ve Tıp Alanlarında Maneviyat ve MDR Algısı*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2017), 40.

²¹ Mustafa Köylü, *Teoriden Pratiğe Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Samsun Örneği*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2016), 61.

²² Havva Şenbaş, *Psiko-Sosyo-Teolojik Yaklaşımlar Çerçevesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Teorik Temelleri ve Pratik Yansımaları*, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 28-30.

²³ Zenal Sözcün, "Dini Danışma ve Rehberliğin Hayatımızdaki Yeri ve Önemi," *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 3/1 (Mayıs 2017): 208-210.

²⁴ el-Bakara 2/31.

²⁵ Aytakin Bulut, *Din Eğitimi'nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 25.

²⁶ Sözcün, "Dini Danışma ve Rehberliğin Hayatımızdaki Yeri ve Önemi" 208-210.

Hristiyanlık odaklı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, bu alandaki ilk kavramlar da Hristiyan kültürüyle sıkı bir bağ içerisindedir.²⁷

Dinî ve manevi danışmanlık, Batı'da psikoloji ile dinin etkileşimini güçlendirerek bireyler ve topluluklar için daha etkili sorun çözme yöntemleri geliştirmeyi amaçlayan bir disiplindir. Bu alanda, manevi değerlerle davranış bilimlerine dayalı yaklaşımlar bir araya getirilerek bireylerin desteklenmesi hedeflenmektedir. “Pastoral care” ve “pastoral counseling” terimleri burada büyük bir öneme sahiptir ve psikolojik danışma ile rehberlik kavramlarıyla sıkı bir ilişki içinde bulunmaktadır. Genellikle tamamlayıcı işlevleri nedeniyle bu terimlerin bir arada kullanılması yaygındır.²⁸

Dini danışma ve rehberlik, bireylerin sorunlarını, problemlerini ve sorularını inandıkları dinin değerleri açısından ele alarak çözüm yolları sunmayı amaçlayan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu disiplin, psikolojik danışma ve rehberlik kavramları ile bir etkileşim içinde gelişmiştir ve kendi teorik çerçevesini oluşturmuş olsa da önemli ölçüde Batı dünyasından gelen kavramsal altyapı üzerine inşa edilmiştir. Dini danışmanın ve rehberliğin kökenleri, esasen bir Hristiyanlık pratiği olarak ortaya çıkmış, bu bağlamda ilk kavramların Hristiyan kültürüyle yakın bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Anton Boisen'in başlattığı çalışmalar, dini danışma ve rehberlik uygulamalarının yaygınlaşmasına önemli bir zemin hazırlamıştır. Bu çalışmalar, hastaneler, hapishaneler, kiliseler, üniversiteler ve askeri alanlar gibi çeşitli sosyal ortamlarda psiko-sosyal bir uygulama olarak kullanılmaya başlanmış ve bu da dini danışma ve rehberlik pratiğinin sosyal hizmet ile psikoloji alanındaki önemini pekiştirmiştir. Dini değerlerin bireylerin duygusal ve zihinsel sağlığı üzerindeki etkileri, bu uygulamalar aracılığıyla daha belirgin hale gelmiş, böylece bireylerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkmalarında destek sağlamıştır. Bu dinamik süreç, bireylerin inançlarına uygun çözümler aramasını teşvik ederken, aynı zamanda sosyal hizmet ve psikoloji alanları arasındaki etkileşimi güçlendirmiştir. Dini danışma ve rehberlik, bu yönde

²⁷ Fatma Yüksel Çamur, “Dini Danışmanlıkta Danışan Danışman İlişkisi Hadisler Çerçevesinde Teolojik Bir Bakış,” *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (Aralık 2020): 654.

²⁸ Turgay Şirin, *Manevi Danışma ve Rehberlik'te Yeni Bir Model Önerisi: İ.H.S.A.N. Modeli ve Vaka Sunumu*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2018), 187.

gelişerek, ruhsal problemleri dini bir perspektifle ele almak isteyen bireylere hizmet sunmaya devam etmektedir.²⁹

2.10. Manevi Danışman ve Danışanın Taşınması Gereken Özellikler

2.10.1. Manevi Danışman

Teolojik bir perspektiften incelendiğinde, manevi danışman, Tanrı tarafından verilen bir görevli olarak algılanmakta; kutsal metinlerin şahidi ve sözcüsü olarak, insanları ilahi olanın yüce huzuruna yönlendiren bir rehberlik rolü üstlenmektedir. Öte yandan, pastoral psikoloji çerçevesinde değerlendirildiğinde, manevi danışman, psikolojik ölçütlere dayanan belirli bir yeterlilik setine sahip bir profesyonel olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, manevi danışmanın rolü hem dini hem de psikolojik boyutları dikkatlice dengeleyen bir profil çizmektedir.³⁰ Bu bağlamda, danışmanın kendilik (öz biliş) ve insan psikolojisi konularında derin bir bilgi birikimine sahip olmasının yanı sıra, kendi dini değerlerinin bilincinde olması önemlidir. Danışmanın sadece psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunmadığı, aynı zamanda kendi dini kültürünü, geçmişini, eğitimini ve misyonunu da taşıdığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, sahip olduğu dini misyon gereği, bu alana dair ortaya çıkabilecek sorulara karşı bilgi sahibi, hazırlıklı ve deneyim sahibi olması büyük bir önem taşımaktadır.³¹

Manevi danışmanlık ile psikolojik danışmanlık ve psikiyatri arasındaki temel farklılıkları anlamak önemlidir. Manevi danışmanlar, genellikle resmi bir psikoloji veya psikiyatri eğitimi almış bireyler değildir; bu alanda çalışmalarını esas itibarıyla dini ve manevi kültüre dayanmaktadır. Bu danışmanlar, hizmetlerini yalnızca Allah rızası için sunarak maddi bir karşılık talep etmezler. Manevi danışmanlar, hizmetlerini ifa ederken motivasyon kaynağını maneviyattan alır ve bu kutsal görevi yerine getirirken, temel hedeflerinin Allah'ın rızasını kazanmak olduğunu bilincinde yürütürler. Manevi danışmanın sağladığı rehberlik, bireyin yaşamına hem bu dünyada hem de ahirette anlam ve tatmin kazandırmayı amaçlarken; psikolojik danışmanlar, genellikle bireylerin mevcut

²⁹ Sözcün, "Dini Danışma ve Rehberliğin Hayatımızdaki Yeri ve Önemi", 207,

³⁰ Dilek Akça Koca ve Yahya Şahin, *Manevi Danışmanlık Yeterlilikleri, Manevi Yönelimli Psikolojik Danışma*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 1. Basım, 2020), 66-67.

³¹ İlhan Topuz, "Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Temel Nitelik ve Yeterlilikler", *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, 2. Baskı (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2018), 77.

yaşam koşulları içinde tatmin bulmalarına odaklanmaktadır. Dolayısıyla, manevi danışmanların sunduğu destek, daha geniş bir perspektife sahip olup, bireylerin ruhsal ve manevi huzurunu sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Bu farklar, her iki danışmanlık türünün bireylere sağladığı faydaların farklı boyutlarını ortaya koymaktadır.³²

2.10.2. Manevi Danışan

Danışanların danışmanlık hizmetine katılımı, bireysel istek ve gönüllülük esasına dayanmaktadır. Danışma hizmetine başvuran bireyler, çözülmesi gereken bir sorun veya sıkıntıya sahip olduklarını kabul etmiş olup, bu konuda yalnız başlarına yeterli adımları atamayacaklarını belirterek profesyonel bir yardım arayışına yönelmişlerdir. Bu durum, danışmanın sürece daha hevesli ve istekli bireylerle çalışması için bir avantaj sağlar. Bununla birlikte, danışma sürecinde en zorlu durumlarla karşılaşan bireyler, “Benim bir şeyim yok.” gibi ifadelerle mevcut problemleri kabul etmeyen kişilerdir. Bu bireyler, içsel olarak rahatsızlık duysalar da bu rahatsızlıklarını kabul etmekte güçlük çekmektedirler. Manevi danışman, söz konusu bireylerin ruhsal iyileşme ve dinginlik arayışına ilişkin farkındalık geliştirmeye yönelik çaba gösterirken, bu kişileri zorla süreçte yer almaya ikna etmeye çalışmamalıdır. Çünkü esas olan, bu yolda ilerlemeye gönüllü olan ve içten bir arayışa sahip bireylerle çalışmaktır. Bu bağlamda, danışmanlık süreci, bireylerin kendini gerçekleştirme ve kendi varlıklarını fark etme yolculuğudur. “Yola çıkmak isteyenler, yollarını bulurlar.” ilkesine dayanarak, danışanın talep ve gönüllülüğünün önemi vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, etkili bir danışma süreci, bireysel isteklilik ve direnç üzerine inşa edilmelidir.³³ Bu bağlamda, manevi ve ruhsal anlamda kendini gerçekleştirme, farkındalık kazanma ve olgunlaşma sürecine girmeye karar veren bireyler, karşılaştıkları zorluklara rağmen azimle ve kararlılıkla ilerlemeye devam etmelidir. Ulaşmak istedikleri hedefler ve olmak istedikleri benlik için sürekli olarak çaba göstermeleri büyük önem taşımaktadır.

³² Münevver Altun, *Mevlâna Celaleddin-i Rûmi'nin Mesnevi'sindeki Mürşid-Mürîd İlişkisi ve Manevi Danışmanlık ve Rehberlikteki Danışman-Danışan Arasındaki İlişkiye Bakış*, (Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2023), 64.

³³Hakan Mengüç, *Sen Yola Çık Yollar Sana Görünür: Mevlana'nın 21 Kuralı*, (İstanbul: Destek Yayınları, 2021), 65-66.

2.11. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sürecinin Boyutları

Manevi danışmanlık süreci, terapi, tebliğ ve dua olmak üzere üç temel boyuta ayrılmaktadır.³⁴ Bu boyutlar arasında dua, anlamı ve işlevi açısından en önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Dua, bireyin Allah ile olan ilişkisini derinleştiren ve bu deneyim üzerinden ruhsal bir dertten arınma sürecini destekleyen bir eylem olarak tanımlanabilir. Dua, manevi danışmanlıkta dini ve ruhsal boyutları belirginleştiren bir süreçtir. İslam tasavvuf düşüncesi açısından dua, bireyi Allah (c.c.) ile en güçlü biçimde bağlayan iletişim aracı olarak değerlendirilmektedir. Din psikolojisi bağlamında ise, duanın manevi, psikolojik ve ruhsal sıkıntılar üzerindeki olumlu etkileri, onu çözüm arayışı ve terapi biçimi olarak konumlandırmaktadır.

Mevlânâ, bireyin gerçek mutluluğunu kendi özüne dönüşü ve bütünlük bilincine erişimiyle ilişkilendirir. Ona göre, hakiki bir mutluluk, kişinin iç huzurunu ve sükunetini bulmasıyla meydana gelir. Bu yolculuk, bireyin içsel farkındalığını artırması, kendini daha iyi tanınması ve ruhsal uyum sağlaması ile gerçekleşir. Mevlânâ'nın görüşleri, bireyin benliğiyle bütünleşmesi ve hem kendisiyle hem de evrenle uyumlu bir yaşam sürmesi gerektiğine dikkat çeker.³⁵

Mesnevî, insana bireysel ve toplumsal huzur ile başarı elde etmenin yollarını etkili bir dille sunar. Mevlâna, bu değerlerin benimsenmesi için çeşitli anlatım yöntemlerinden faydalanmıştır. Geçmiş olaylardan, diğer varlıklardan alınan derslerden, dini belgelerden ve sert uyarılardan yararlanarak, bireylerin bu değerleri içselleştirmesine yardımcı olmaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra, günlük yaşamdan çarpıcı hikayeler paylaşmak, benzetmeler ve karşılaştırmalar yapmak, somut örnekler sunmak, övgüde bulunmak ve eleştirilerde bulunmak gibi çeşitli yollarla, bu değerlerin kazandırılmasına katkıda bulunmuştur.³⁶

Mevlânâ'nın eserlerinde dile getirilen fikirler çerçevesinde, bireyin alt benliğinin kâr ve menfaat odaklı beklentilerden arınmaması durumunda içsel barışa ve dolayısıyla toplumsal uyuma ulaşamayacağı söylenebilir. Bu bağlamda, alt benliğin çıkar hirsından

³⁴ Şahin Zuhâl Ağılkaya, *Manevi Bakım ve Danışmanlık (Almanya Örneği)*, (İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, 2017): 78-79.

³⁵ Muzaffer Ayvaz, "Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin Ahlak Öğretisinde Mutluluk", *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/1 (2018): 87-108.

³⁶ Eyüp Çağlar ve Mahmut Abdullah Arslan, "'Değer' Tasnifi ve Mevlânâ'nın Mesnevisinde Değerler," *International Journal of Language Academy* 8/4 (2020): 324-338.

uzaklaşması, manevi özgürlüğün kazanılmasıyla doğrudan bağlantılıdır.³⁷ Bireyin içsel selameti için alt benliğinden kurtulması, manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının merkezinde yer alan anlam, amaç, umut ve inanç gibi temel konseptlerin incelenmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu süreç, manevi özgürlüğün kazanılmasında hayati bir rol oynar.

Manevi danışmanlık ve rehberlik, bireylerin içsel ihtiyaçlarını bütünsel bir perspektifle ele alan önemli bir süreçtir. Bu ihtiyaçlar genellikle hayatın anlamı, amacı ve inanç gibi konularla ilişkilidir. Manevi danışmanlık, bireyin bu tür gereksinimlerini karşılamak amacıyla çeşitli yöntemler sunmaktadır. Bu yaklaşım, bireyin inançları, değerleri ve deneyimleriyle ilgili sorunları göz önünde bulundurarak hareket etmeyi gerektirir. Manevi ihtiyaç duyan kişiler için, inandıkları dinin temel öğretilerinden yola çıkılarak, bu öğretilerin insan merkezli bir şekilde yorumlanması sağlanır. Böylece bu yorumlar, bireyin günlük yaşamında pratik bir anlam kazanır.³⁸

Mesnevî, bireylerin manevi ve psikolojik sorunlarına derinlemesine bir anlayış ve çözüm sunma potansiyeline sahiptir. Ancak, bibliyoterapinin etkili olabilmesi için “doğru zamanda, doğru kişiyle ve uygun eserin” bir arada bulunması şarttır. Bu aşamada, danışana en iyi şekilde hitap eden bir eser önerilerek zorlu dönemlerinde farkındalık ve içgörü kazanması hedeflenir. Danışanın, okuduğu eser aracılığıyla kendi bakış açısına uygun mesajlar alması beklenir. Kitabın, bireyin yaşadığı deneyimlere ayna tutarak, olaylara daha az yargılayıcı bir şekilde yaklaşmasını ve kabul sürecini kolaylaştırması mümkündür.³⁹

Manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında uzmanlar, süreci yalnızca tek bir teknikle değil, bir dizi çeşitli yöntem ve stratejiyle etkili bir şekilde yönlendirme yeteneğine sahiptirler. İçerik sunumu, yorum yapma, metafor kullanma, hikaye anlatımı gibi yaratıcı yaklaşımlar; özellikle beyin fırtınası, drama ve örnek olay inceleme gibi yöntemlerle harmanlanarak zenginleştirilir. Ayrıca, soru-cevap, video gösterimi ve yazılı materyaller gibi teknikler de bu süreçlerde kullanılabilir. Bu çeşitlilik, manevi

³⁷ İbrahim Işıtan, “Hz. Mevlâna Düşüncesinde Barış Kavramının Sûfi Psikolojisi Açısından Tahlili,” *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2018): 33.

³⁸ Öznur Özdoğan, “Ruhsal Yaklaşım ve İnsan: Türkiye’de Bir Uygulama Örneği,” *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 6/15 (2005): 151.

³⁹ Mehmet Ak, Elif Eşen ve Faik Özdengül, “Mevlâna Penceresinden Bilişsel Terapiler,” *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi* 3 (Haziran 2014): 134.

danışmanlık ve rehberlik uygulamalarını bireylerin özel ihtiyaçlarına göre daha özelleştirilmiş hale getirme imkânı tanır. Bu bağlamda, bibliyoterapi, manevi danışmanlık alanında sıkça başvurulan etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır.⁴⁰

2.12. Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetinin İlkeleri

Manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin etkinliği, belirli ilkelerin varlığına bağlıdır. Bu ilkelerden ilki, belki de en önceliklisi, “insana saygı” ilkesidir.⁴¹ Yunus Emre’nin “Yaratılanı severim Yaratandan ötürü” sözü ve Hz. Mevlana’nın hoşgörü temelli bakış açısı, insanlara ve yaratılan varlıklara karşı duyulan saygıyı vurgular. Bu bağlamda, danışanlara sevgi ve saygı çerçevesinde yaklaşmak, sürecin sağlıklı ve verimli bir şekilde ilerleyişi için temel bir ilkedir. Diğer bir önemli ilke ise hizmet sürecinin “danışan merkezli” olarak yürütülmektedir. Bu yaklaşım, bireylere zorunlu olarak direktifler vermek veya onların yerine kararlar almak yerine, onların zorluklarla başa çıkabilme kapasitelerini desteklemek ve rehberlik sağlamak esasına dayanır. Dolayısıyla, manevi danışmanlık hizmetleri, bireylerin kendi yolculuklarında onlara eşlik etme ve destek olma amacı gütmelidir. Bu ilkelerin uygulanması, sürecin etkinliğini artırarak danışanların bu hizmetten fayda sağlamalarını önemli ölçüde kolaylaştıracaktır.⁴²

Saydımlık (İçtenlik):

Danışan ve danışmanın birbirlerine tamamen samimi olması, görüşmenin etkinliğini artırarak danışanın kendini daha rahat ifade etmesine yardımcı olur. Bu yöntem, görüşme sırasında danışan ve danışmanın savunma veya suçlama durumu yaşamadan, kaygılardan uzak bir atmosfer oluşturmalarını amaçlar.⁴³

Açık ve samimi olmanın hem avantajları hem de dezavantajları mevcuttur. Sıkılma ve üzüntü gibi hislerin düşünmeden paylaşılması, her zaman doğru bir yaklaşım

⁴⁰ Muhammed Tosun, “Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Anadolu Bilgeliği Bağlamında Mesnevi Üzerine Terapötik Analizler,” *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024): 87-130.

⁴¹ Sevde Düzgüner ve Ali Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*. 2. Basım (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020), 46-47.

⁴² Düzgüner ve Ayten, *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*. 46-47.

⁴³ Fatma Zehra Şimşek, *Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlâna ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019).

değildir. Kendini ifade etme eyleminin, uygun bir zaman diliminde gerçekleştirilmesi önemlidir.⁴⁴

Saygınlık ve Koşulsuz Kabul

Danışmanlık ilişkilerinde, danışmanın danışana koşulsuz bir şekilde kabul ve saygı göstermesi, etkili bir iletişimi sağlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Saygı, danışmanın danışanı, birey olarak duyguları, düşünceleri ve davranışlarıyla özgür bir varlık olarak görmesini ifade eder. Saygınlık ilkesi, danışmanın karşındaki kişiyi dil, din, ırk, dünya görüşü, eğitim durumu, karakter, yaş ve cinsiyet gibi dışsal etkenlerden bağımsız olarak, olduğu gibi kabul etmesini gerektirir. Danışman, danışanına önyargısız ve herhangi bir koşul olmaksızın sevgi, saygı ve anlayış sunduğunu, davranışları, mimikleri ve sözleriyle hissettirmeli ve bu duyguları açık bir şekilde ortaya koymalıdır.⁴⁵

Empatik Yaklaşım

Bir kişinin, kendisini başka birinin yerine koyarak o kişinin perspektifinden olayları değerlendirmesi ve duygularını ile düşüncelerini anlamaya çalışması empati olarak adlandırılmaktadır. Bu, başkalarının hislerini ve düşüncelerini derinlemesine kavramaya yönelik bir çaba olarak tanımlanabilir.

Empati üç aşamada gerçekleşir:⁴⁶

1. Empati kuran kişi, diğer kişinin perspektifinden olayları değerlendirmeli ve kendini onun yerine koyabilmelidir.
2. Diğer kişinin hislerini ve düşüncelerini doğru bir şekilde kavramalıdır.
3. Zihninde oluşan bu empatik anlayışı, karşısındaki kişiye etkili bir şekilde aktarmalıdır.

Empatik ilişkiler, başkalarını daha iyi anlamak için son derece faydalıdır ve bu yaklaşım, romantik ilişkilerden dostluklara ve iş ortamlarına kadar pek çok sosyal

⁴⁴ Ömer Faruk Söylev, *Türkiye’de Dini Danışma ve Rehberlik – Alanları, İmkanları ve Yöntemleri* (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği), (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), 222.

⁴⁵ Necla Yılmaz, *Aile İrşad ve Rehberlik Büroalarında Yapılan Dini Danışmanlık – Çorum Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012).

⁴⁶ Şimşek, Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlâna ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi, 31-32.

bağlamda işe yarar. Danışmanlık süreçlerinde empatiyi geliştirmek için "Ben dili" kullanmak, danışanın kendisini anlaşıldığı hissine kapılmasına yardımcı olur. Örneğin, "Bunu anlıyorum" veya "Bu durum seni üzüyor ise, ben de bunu hissediyorum" gibi suçlayıcı olmayan ifadeler kullanmak önemlidir. Empati, birinin duygularını anlamaya odaklanırken, sempati ortak duygusal deneyimlerin paylaşılmasıdır; örneğin, bir filmdeki karakterin ağlaması karşısında izleyicinin duygulanması buna örnektir. Bu nedenle, empati kurduğumuzda kendi duygularımızı bir kenara bırakarak, karşımızdaki kişiyi anlamaya öncelik vermeliyiz.⁴⁷

Somutluk

Somutluk, anlatımın net ve belirgin olmasını ifade eder; bu bağlamda mecaz, kapalı veya genel ifadelerden kaçınılmalıdır. Özellikle önemli konular somut bir şekilde ele alınmalı ve soyut bırakılmamalıdır. Danışanın danışmanını tam olarak anlaması ve sorununu doğru bir şekilde tespit etmesi için somutluk son derece kritiktir. Danışmanın iletişim sürecinde şeffaf ve açık ifadeler kullanması, etkili bir iletişim kurulmasına yardımcı olur. Bunun yanı sıra, danışanların da kendilerini somut ifadelerle ifade etmeleri, bu karşılıklı iletişimi güçlendirecektir.⁴⁸

Baskısız bir danışma atmosferi, danışmanın danışanına sorgulama, suçlama ya da ayıplama yapmadan yaklaşmasını gerektirir. Danışan, danışmanın yanında kendini bir arkadaşının yanında gibi rahat hissetmeli ve sorunlarını özgürce paylaşabilmelidir. Bu yüzden danışanın, kendisini herhangi bir baskı altında hissetmemesi önemlidir. Her koşulda, danışman yargılayıcı ve suçlayıcı bir tutum sergilememelidir. Aksi takdirde, bu tür bir yaklaşım, dışarıda bu alanda yeterli bilgiye sahip olmayan kişilerden farksız bir etki yaratır.⁴⁹

Tabilik ve tutarlılık

Tutarlılık, bir ifadenin başka bir ifade ile gerçeklik ve doğruluk açısından uyumlu olmasını ifade eder. Danışmanlık sürecinde, danışmanın sürekli olarak hem sözlerinde

⁴⁷Şimşek, Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlâna ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi, 31.

⁴⁸Şimşek, Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlâna ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi 32.

⁴⁹ Yılmaz, Aile İrşad ve Rehberlik Bürolarında Yapılan Dini Danışmanlık, 24.

hem de davranışlarında tutarlı olması, danışanın güvenini sarsabilecek tutum ve ifadelerden kaçınması açısından son derece önemlidir. Sağlıklı bir danışmanlık atmosferi yaratmak için tutarlılık ve içtenlik kritik bir rol oynar. Danışanın da bu niteliklere sahip olması, danışmanın doğru bilgileri toplayarak etkili bir destek sunabilmesi için oldukça gereklidir. Bu sebeple hem danışmanın hem de danışanın tutarlılığı korumaları şarttır.⁵⁰

Güven

Güven duygusu, insanları birbirine bağlayan ve karşı tarafın zarar görmeyeceğini hissettiren temel bir unsurdur. Danışma ortamlarında da güvenin önemi büyüktür; danışman, danışanına güven vermediği sürece danışan duygularını açıkça ifade edemez. Bu nedenle, geçerli bir danışmanlık faaliyeti gerçekleştirilemez. Güven ortamı, koşulsuz kabul, tutarlılık ve gizlilik gibi kavramları da içerir ve bu nedenle danışmanlıkta ana ilke olmalıdır.⁵¹

⁵⁰Yılmaz, Aile İrşad ve Rehberlik Bürolarında Yapılan Dini Danışmanlık, 63.

⁵¹Şimşek, Manevi Danışmanlık İlkeleri Bağlamında Mevlâna ve Yunus Emre Düşüncesinin Değerlendirilmesi, 32.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MEVLANA’NIN “MESNEVİ” ADLI ESERİNDEN MANEVİ DANIŞMANLIK VE REHBERLİK AÇISINDAN ELDE EDİLEBİLECEK PRENSİPLER

4.1. Mevlana’nın Mesnevisinde Yer Alan Hikayelerin Kullanılarak Değerlerinin Kazandırılması

4.1.1. Bilimsellik

Manevi destek süreçlerinde, Mevlana’nın insanlık sevgisi ön plana çıkarılarak bireylere şefkatle yaklaşmak önemlidir. Her birey, aklını kullanarak bilgiye ulaşma potansiyeline sahiptir ve bu da onlara içsel güç kazandırır. Bu bağlamda, bireylere verilen destek, onların kendilerini ve çevrelerini anlamalarına yardımcı olmalıdır. Tanrı’nın evreni, kendini tanıma ve bilme arzusuyla yarattığını hatırlatarak, her varlığın bir amacı olduğu iletebiliriz. Bu perspektiften hareketle, kişilere kendi yollarını bulmaları ve potansiyellerini keşfetmeleri için rehberlik etmek, manevi destek çalışmalarının temelini oluşturur. Manevi süreçlerde, insanların birbirlerine olan sevgisini ve saygısını artırmak adına Mevlana’nın öğretilerinden faydalanmak, toplumsal bağları güçlendirecek ve bireyleri daha bilinçli bir hâle getirecektir.⁵²

Mevlana’nın *Mesnevi*’de “Bilginin hakikati, onun gönülde hayat bulması iledir; gönüle girmeyen söz, gönülü canlandıramaz”⁵³ şeklindeki yaklaşımı, günümüz insanına bilgi kullanımında dikkatli ve içten olmayı salık verir. Bu, manevi destek çalışmalarında özellikle genç zihinlere yüzeysel ve gereksiz bilgilere maruz kalmaktansa, derin ve anlamlı bilgiye ulaşmaları için rehberlik etmek gerektiğini vurgular. Mevlana’nın felsefesine göre, salt zahirî öğrenim bireyi okur yazar kılsa da, kalbin ve sezginin devreye girmediği bilgi insanı “ham sofu” durumuna düşürebilir. Dolayısıyla, manevi danışmanlıkta bilginin aşkla, sezgiyle ve içsel sorgulamayla bütünleşmesi, bireylerin varoluşsal açıdan derin bir kavrayışa ulaşmaları bakımından elzemdir.⁵⁴

⁵² Ahmet Kardam, *Hamdım, Piştim, Yandım* (İstanbul: Mess, 2007), 63.

⁵³ Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî*, c. I, beyit 287-289.

⁵⁴ Hanri Benazus, *Çağlar Ötesini Aydınlatan Işık Mevlâna Felsefesi* (İstanbul: Bizim Kitaplar, 2007), 24.

4.1.4. Yardımseverlik

Mevlâna, *Mesnevî*'de cömertliğin ve yardımlaşmanın toplumsal değerlerin inşasındaki önemini birçok hikâyeye ve örnekle aktarır.⁵⁵ Bunlardan birinde, “Cömertlik, suyun akışı gibi kesintisizdir; o, hem gönülleri hem de gönlün sahibini arındırır” ifadesiyle, cömertliği tıpkı akarsuya benzetir. Bu benzetme, toplumsal değerlerin güçlendirilmesi için önemli bir rehberlik sunar. Eğitim kurumları ve öğretmenlerin evrensel değerleri gelecek nesillere aktarmasındaki rolü gibi, *Mesnevî* de okuyucusuna manevi bir rehberlik yapar. Cömertlik, yardımlaşma ve dayanışma gibi erdemler, *Mesnevî*'nin temel taşlarıdır ve insanın manevi gelişiminde kilit rol oynarlar. *Mesnevî*, bu değerlerin toplumda nasıl kök salabileceğini hikayeler ve alegoriler aracılığıyla anlatır. Öğretmenlerin öğrencilerine bu değerleri aşılması, tıpkı *Mesnevî*'nin okuyucusuna manevi ilkeleri öğretmesi gibidir. Eser, insanın bencillikten sıyrılıp, diğergamlığa yönelmesinin önemini vurgular. Yardımlaşma ve dayanışma, toplumun bir arada var olabilmesinin ve gelişebilmesinin temel şartlarıdır. *Mesnevî*'de anlatılan hikayeler, bu değerlerin pratikte nasıl uygulanabileceğini gösterir. Öğretmenler de, öğrencilerine bu değerleri teorik olarak öğretmekle kalmayıp, onları hayata geçirmeleri için teşvik etmeli ve rehberlik etmelidir. Nitekim, *Mesnevî*'de de manevi rehberliğin önemi sıkça vurgulanır. Manevi bir rehber, tıpkı bir öğretmen gibi, bireyin içsel dünyasını keşfetmesine ve manevi potansiyelini geliştirmesine yardımcı olur. Eğitim faaliyetlerinin dikkatli bir şekilde planlanması ve uygulanması, tıpkı *Mesnevî*'nin özenle kurgulanmış hikayeleri gibi, bireylerin manevi değerleri içselleştirmesine ve toplumda bu değerlerin yaygınlaşmasına katkıda bulunur. *Mesnevî*, bireyin manevi gelişiminin yanı sıra, toplumsal dönüşümün de önemine vurgu yapar. Cömertlik, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerler, toplumda barışın ve huzurun tesis edilmesine yardımcı olur. Öğretmenler, bu değerleri öğrencilerine aşılayarak, daha adil ve merhametli bir toplumun inşasına katkıda bulunabilirler. *Mesnevî*'nin sunduğu manevi rehberlik, bireylerin hem kendileriyle hem de toplumla barışık bir şekilde yaşamasına olanak tanır. Bu da hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumlu bir etki yaratır. Dolayısıyla, eğitim kurumları ve öğretmenlerin rolü, tıpkı *Mesnevî*'nin insanlığa sunduğu manevi rehberlik gibi,

⁵⁵ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. II, beyit 3159-3160.

bireylerin ve toplumun manevi gelişiminde kritik bir öneme sahiptir. Bu değerlerin gelecek nesillere aktarılması, daha iyi bir dünya için umut vadeder.⁵⁶

4.1.7. Dürüstlük

Dürüstlük, insan karakterinin en belirgin ve yüce vasıflarından biri olup içsel bir ahlak anlayışının yansımasıdır. İslâm medeniyetinde sözüne sadık olmak, kişinin toplumsal ilişkilerinde güvenilirliğini artırır. *Mesnevî*'de, Mevlana dürüstlüğe dair şu ifadeler yer verir: “Doğruluk, insana yaraşan en güzel surettir; onu terk edense, kendini çirkinliğe mahkûm eder.”⁵⁷ Burada doğruluk, sadece sözün veya eylemin tutarlılığı olarak değil, aynı zamanda ruhsal bir yükseliş aracı olarak sunulur. *Mesnevî*, kelim ile eylem arasındaki tutarlılığın önemini vurgularken, ahlaki değerlerin insan hayatındaki rolünü derinlemesine ele alır. “Söz, kalbin aynasıdır,”⁵⁸ diyen Mevlana, kelim ile eylem arasındaki uyumsuzluğun insanın iç dünyasında da çatışma yarattığını belirtir. Manevi danışmanlıkta dürüstlüğün merkeze alınması, bireylerin kendileriyle ve çevreleriyle daha sağlıklı ilişkiler kurmasına yardımcı olur. Doğru söz ve güvenilirlik, kardeşlik ve hoşgörü gibi erdemlerin yeşermesine zemin hazırlayan bir tohumdur. Toplumsal hayatta ise, sözde ve işte doğruluğun hâkim olması, güven duygusunun inşasında belirleyici bir rol oynar. Mevlana'nın da belirttiği gibi: “Söz, bir yaradır; doğru olunca kalp ve gönül bir olur.”⁵⁹ Bu, dürüstlüğün insanın içsel yolculuğuna nasıl ışık tuttuğunu göstermektedir.

“Örnek vermek gerekirse, atını tutmak için onu boş bir torbayla kandıran kişinin rivayet ettiği hadis-i şerifin kabul edilmemesi, bu kişinin karakterindeki doğruluk zafiyetine dikkat çeker. Bu, sadece bir hadis rivayetinde değil, günlük yaşamımızda da doğruyu söylemenin ve dürüst olmanın ne denli önemli olduğunu gösterir. Dürüstlük, kişinin hem kendisiyle olan ilişkisini hem de çevresiyle olan ilişkilerini derinleştirir; insana hem iç huzuru hem de dış dünyada bir güven ortamı oluşturur. Manevi danışmanlık alanında da, bireylerin bu tür değerlere sahip çıkması, ruhsal sağlıklarını korumasında kritik bir rol oynar. Kısacası, sözde doğruluk, insanın şahsiyetini şekillendiren temel bir öğedir ve bu, İslami öğretiler çerçevesinde durmaksızın vurgulanmıştır.

⁵⁶ “Mesneviden Hikayeler,” <http://cocuklar.semazen.net> (Erişim 06.11.2024).

⁵⁷ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. II, beyit 2702-2704.

⁵⁸ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. I, beyit 108-109.

⁵⁹ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. II, beyit 2710.

Toplumun ortak değerlerinin önemi vurgulanarak bireylerin bir arada tutulması sağlanabilir. Türkiye’de yaşanan değer bunalımının üstesinden gelmek için, doğruluk ve dürüstlük gibi temel değerlerin yeniden canlandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, manevi destek programları, çocuklara ve gençlere bu değerlerin önemini öğretmek amacıyla Atatürk’ün “doğruyu söyleme” ve “cesaretle ifade etme” erdemini örnek alabilir. Eğitim süreçlerinde dürüstlüğün ve diğer ortak değerlerin aktarılması, bireylerin kimliklerini güçlendirirken toplumsal dayanışmayı da artıracaktır. Böylece, manevi destek çalışmaları, bireylerin ruhsal iyilik hallerine katkıda bulunmanın yanı sıra, daha sağlıklı ve uyumlu bir toplumsal yapı oluşturulmasına zemin hazırlayabilir. Bu değerlerin gelecek nesillere aktarılması, sadece bireysel değil, toplumsal bir sorumluluk olarak ele alınmalı ve bu süreçte herkesin katkısı teşvik edilmelidir.⁶⁰

4.2.1. Allah Sevgisi

Fani olan varlıklara duyulan aşkın geçici doğasını düşündüğümüzde, bireylerin yaşadığı olumsuz duyguların anlam kazanmasına yardım eden derin bir içsel sorgulama sürecine girdiği anlaşılır. Bu geçici aşklar; mutluluk, heyecan gibi olumlu hisler sunarken, sonuçta yaşanan hayal kırıklıkları ve acılar, bireyleri ruhsal bir yolculuğa yönlendirir. Manevi danışmanlık açısından bakıldığında, bu tür deneyimler, bireylerin kendilerini keşfetmelerine, duygusal yaralarını anlamalarına ve nihayetinde kalıcı bir sevgiye ulaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Mesnevî bağlamında ise, Mevlana’nın öğretilerinde de görüldüğü gibi, aşkın geçici doğası, insanı gerçek sevginin özüne, yani ilahi aşka yönlendiren bir basamak olarak kullanılır. Bütün bu süreçler, bireylerin, geçici olan ile kalıcı olan arasındaki farkı derinlemesine anlamalarına ve bu fark ışığında manevi bir olgunluk kazanmalarına yardımcı olur. Geçmişteki kırgınlıklar ve deneyimler, kalıcı ve anlamlı ilişkilerin kurulmasına katkı sağlar; böylece bireyler, duygusal derinliklerinde bir dönüşüm yaşayarak, daha sağlıklı, anlamlı ve kalıcı sevgi bağlarına yönelme cesaretini bulurlar. Bu anlamda, geçici aşkların acıları, ruhsal birer öğretmen gibi işlev görerek, bireylerin manevi olarak olgunlaşmalarına ve özlere doğru bir yolculuk yapmalarına vesile olmaktadır.⁶¹ Özellikle zorluklar sırasında bile O’ndan gelen lütufları fark etmek, bireylerin manevi bir güç bulmalarını sağlayarak, yaşamlarındaki güzellikleri ve anlamı

⁶⁰ Refik Turan, Tuğba Belenli ve Ayten Kırış, “Mesnevi ve Mesnevi’nin Sosyal Bilgiler Programında Yer Verilen Değerler Çerçevesinde İncelenmesi”, *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)* (2010): 1-30.

⁶¹ Mevlâna Celaleddin Rumi, *Mesnevi*, (Konya: Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2021), 32.

yeniden keşfetmelerine yardımcı olur. Böylece, manevi destek süreçlerinde Mevlana'nın öğretileri, bireylerin ruhsal dayanıklılıklarını artırırken, derin bir huzur ve tatmin duygusu geliştirmelerine katkıda bulunabilir.

4.3.3. Tevekkül

Tevekkül, bireyin maddi sebepleri inkâr etmeksizin tüm sonuçları Allah'a havale etmesi ve O'nun kudretine teslim olmasıdır. *Mesnevî*'de tevekkülle ilgili pek çok hikâye yer alır; bunlardan birinde Mevlâna, “Tedbir en sağlam duvardır, ama o da Hakk'ın hükmüne tabidir. Gemi batacaksa, kaptan neylesin?” diyerek, çabanın gerekliliği kadar kaderin mutlak iradesini de hatırlatır.⁶² Manevi iyi oluş araştırmaları da göstermektedir ki tevekkül bilinci, kişinin kaygı düzeyini azaltarak psikolojik dayanıklılığını artırır.

Kur'an'daki “Allah'a güven, vekil olarak Allah yeter” ayeti ve hadiste geçen “Önce deveni bağla, sonra tevekkül et” ilkesi, *Mesnevî*'deki tevekkül anlatılarıyla da uyum içindedir. Mevlana'ya göre tevekkül, bireyin sorumluluğunu yerine getirip sonucu Allah'a havale etmesidir. Bu yaklaşım, danışanların huzur bulmaları, kaygı ve kuruntudan arınmaları için güçlü bir manevi araçtır. Manevi danışmanlık uygulamalarında, kişinin yaşadığı zorlukları kabullenmesi ve Allah'ın yardımına güvenmesi, içsel dinginliğe ulaşmasında önemli bir adımdır. Nitekim Mevlâna, “Ey öfkeli kişi, kaza ve kaderle pençeleşme!”⁶³ diyerek, hayatın akışına direnmenin sadece insana zarar vereceğini ve tevekkülün insanı ruhen yücelten bir erdem olduğunu vurgular.

Mevlâna ayrıca, “Tevekkülden daha güzel bir kazanç yoktur”⁶⁴ diyerek, teslimiyet ve tevekkülün insanı her türlü ruhsal sıkıntıdan koruyacağını ifade eder. Bu sözler, manevi danışmanlıkta kişiyi hem eyleme hem de kadere rıza göstermeye sevk eder; böylece birey, yaşadığı problemler karşısında ümitsizliğe düşmez. Bu çerçevede tevekkül hem dünyevî çabanın hem de ilahî iradeye güvenin denge noktasıdır ve manevî iyi oluşu destekleyen en önemli kavramlardan biridir.

⁶² Mevlânâ, *Mesnevî*, c. I, beyit 725-730.

⁶³ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. IV, beyit 3266-3267.

⁶⁴ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. III, beyit 2450.

4.3.4. Zühd

Zühd, dünyanın geçici heveslerine kapılmadan ebedî olana yönelmek demektir. *Mesnevî*'de zühd üzerine Mevlâna, "Dünyaya gönül veren, değersize tapmış olur; kalbine ebediyet tohumu ekmek isteyen, dünyevî bağlardan kopmalıdır"⁶⁵ diyerek zühd kavramını güçlü bir dille ifade eder. Manevi danışmanlıkta zühd, bireyin aşırı dünyevî kaygılardan ve doyumsuzluklardan arınarak manevî olgunluğa erişmesini destekleyen bir rehberdir. Riyazet, uzlet veya halvet gibi uygulamalar, kişinin nefis terbiyesine yardımcı olurken, içsel yolculuğun da kapılarını aralar.

Mevlana'nın yaşamındaki ilk dönem, Seyyid Burhaneddin Tirmizî ile karşılaşmadan evvelki zühd ve riyazet uygulamalarını, ikinci dönem ise ilahi aşkın kalbinde filizlenmesini simgeler. "Özden sıyrılmadan derin bilgilere ulaşılmaz"⁶⁶ diyen Mevlâna, içsel bir arınma olmaksızın hakikate varılamayacağını vurgular. Bu süreç, manevi danışmanlıkta, bireyin kendi özündeki potansiyeli keşfetmesi ve aşkın derinliklerine ilerlemesi açısından ilham verici bir çerçeve çizer.

4.3.5. Sabır

Mevlana'nın *Mesnevî*'sindeki hikmet dolu anlatımlar, manevi danışmanlık sürecinde bireylere sabır ve tevekkül yolunda rehberlik etmek için eşsiz bir kaynak sunar. *Mesnevî*'de sabır, "her güçlüğün anahtarı" olarak anlatılır ve maddi sıkıntılar kadar manevi bunalımlarda da insanın kurtuluşuna vesile olduğu işlenir.⁶⁷ Fakirlerin sabrı ve zenginlerin şükrü konusunun işlendiği bölümlerde, her iki kesimin de Allah'a karşı sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği vurgulanır. Bu da bireyin mevcut durumuna şükrederek, mahrumiyet veya bolluk hâlinde doğru tutumu sergilemesini sağlar.⁶⁸

- "Sabredenlere mükâfatları hesapsız verilir" (Zümer 39/10) ayeti, *Mesnevî*'de farklı hikâyelerle bütünleştirilir ve okuyucuya sabrın hem dünyevî hem de uhrevî getirisi hatırlatılır.
- Mevlâna, sıkıntı içindeki bir kişinin, derdini Allah'a arz etmesi ve kalbindeki ağırlığı O'na teslim etmesi gerektiğini sıklıkla vurgular. Bunun için "Sabır, ruhun

⁶⁵ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. III, beyit 1492-1493.

⁶⁶ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. I, beyit 342-345.

⁶⁷ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. II, beyit 1532-1535.

⁶⁸ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. I, beyit 2800-2810.

devâsıdır; takatsız kalana kanat takar”⁶⁹ diyerek, sabrın aktif ve iyileştirici yönüne işaret eder.

Manevi danışman, *Mesnevî*’deki bu anlatımları kullanarak danışanlara sabrın sadece beklemek değil, içinde mücadele ve ümidi de barındıran bir süreç olduğunu gösterebilir. Böylelikle danışanlar, sorunları karşısında daha yapıcı ve tevekküle dayalı bir bakış açısı kazanarak manevi açıdan güçlenirler.

⁶⁹ Mevlânâ, *Mesnevî*, c. II, beyit 1542-1543.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin “Mesnevî” adlı eserinin manevi danışmanlık ve rehberlik açısından sunduğu ilkeleri derinlemesine incelemeyi amaçlamıştır. “Mesnevî”, sadece bir edebi eser olmanın ötesinde, insan ruhunun derinliklerine inen, bireylerin manevi ve psikolojik gelişimlerine katkıda bulunan bir rehber niteliği taşımaktadır.

Rumi'nin öğretileri, bireylere kendilerini tanıma, içsel çatışmalarını anlama ve aşma konusunda değerli araçlar sunmaktadır. Özellikle, sevgi, sabır, hoşgörü ve kendini kabul etme gibi kavramlar, bireylerin zorluklarla başa çıkmalarında önemli birer kılavuz olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, Mesnevî'nin bireyler üzerinde yarattığı derin etkiler, manevi danışmanların uygulamalarında bu öğretilerin nasıl entegre edilebileceği konusunda da önemli ipuçları vermektedir. Mevlâna Celaleddin Rumi'nin ölümsüz eseri Mesnevî, sadece İslam dünyasının değil, tüm insanlığın ortak mirası niteliğindedir. Evrensel mesajları ve derin felsefi-tasavvufi içerikleri, farklı kültür ve inanç sistemlerine mensup bireyler için de geçerli bir rehberlik sunmaktadır. Bu yönüyle Mesnevî, çağlar ötesinde yankı bulan hikmet dolu anlatımlarıyla, manevi danışmanlık alanında çok yönlü ve eşsiz bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Eserde yer alan alegorik öyküler, şiirsel anlatımlar ve derin felsefi yorumlar, bireylerin ruhsal yolculuklarında karşılaştıkları zorlukları aşmalarına, içsel huzura ulaşmalarına ve kendilerini anlamalarına yardımcı olacak kılavuzluk sunar. Mesnevî 'nin zengin içeriği, manevi danışmanların, danışanlarının bireysel ihtiyaçlarına göre farklı yaklaşımlar geliştirmelerine olanak tanır.

KAYNAKLAR

- Ağılkaya Şahin, Zuhâl. *Manevi Bakım ve Danışmanlık (Almanya Örneği)*. 1. Basım. İstanbul: Marmara Akademi Yayınları, 2017.
- Ak, Mehmet, Elif Eşen ve Faik Özdengül. “Mevlâna Penceresinden Bilişsel Terapiler.” *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi* 3 (2014): 133-141.
- Akça Koca, Dilek ve Yahya Şahin. “Manevi Danışmanlık Yeterlilikleri.” *Manevi Yönelimli Psikolojik Danışma*. 1. Basım. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- Akseki, Ahmet Hamdi. *Ahlak Dersleri*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Alpöge, Gülçin. *Okul Öncesinde Değer Eğitimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2011.
- Altun, Münevver. “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'sindeki Mürşid-Mürîd İlişkisi ve Manevî Danışmanlık ve Rehberlikteki Danışman-Danışan Arasındaki İlişkiye Bakış.” Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Manevî Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, 2023. <https://acikerisim.uludag.edu.tr/server/api/core/bitstreams/eb09f90e-5eac-4e1b-83a5-945a58a0bca8/content>.
- Ayten, Ali ve Sevede Düzgüner. “Tasavvuf ve Psikoloji Işığında Nefs Terbiyesi.” *Tasavvuf Psikolojisine Giriş: Bireysel Arınma ve Güzel Ahlâk*. 2. Basım. İstanbul: Sûfî Kitap, 2019.
- Ayvaz, Muzaffer. “Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin Ahlak Öğretisinde Mutluluk.” *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2, no. 1 (2018): 87-108.
- Ayvaz, Muzaffer. *Mevlânâ'nın Ahlâk Öğretisi*. 1. Basım. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021.
- Banarlı, Nihad Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 2001.
- Başaran, İbrahim Ethem. *Eğitime Giriş*. Ankara: Sevinç Matbaası Yayınları, 1984.
- Benazus, Hanri. *Çağlar Ötesini Aydınlatan Işık Mevlâna Felsefesi*. İstanbul: Bizim Kitaplar, 2007.
- Bozkurt, Ümit. “Hikâye Haritası Yönteminin Okuduğunu Anlama Düzeyine Etkisi.” Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- Bulut, Aytekin. *Din Eğitimi'nde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Can, Şefik. *Mevlâna Hayatı Şahsiyeti ve Fikirleri*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1995.
- Celkan, Hikmet. *Mevlana'nın Eğitimci Yönü, Mevlâna ile İlgili Yazılardan Seçmeler*. İstanbul: Türk Edebiyatı Dizisi MEB, 1997.
- Ceyhan, Semih. “Mesnevi.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 29, 325-334. İstanbul: TDV Yayınları, 2004.
- Ceylan, Semih. “Zühd.” In *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013.
- Çağlar, Eyüp ve Mahmut Abdullah Arslan. “‘Değer’ tasnifi ve Mevlânâ'nın Mesnevisinde değerler.” *International Journal of Language Academy* 8, no. 4 (2020): 324-338.
- Çiçekler, Mehmet. “Mesnevi.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt 29. İstanbul: TDV Yayınları, 2004.

- Dar, Bulut Ahmet. *Kur'an'ın Ahlaki Öğretileri*. Çev. Fatma Bostan. *İslam Düşüncesi Tarihi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1. Basım, 1990.
- Doğan, D. Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Vadi Yayınları, 2001.
- Doğan, Mehmet. *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1996.
- Düzgüner, Sevede ve Ali Ayten. *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Temel Bilgiler Kılavuzu*. 2. Basım. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Fragar, Robert. "Tasavvuf Geleneğinde İrşâd." In *Manevî Rehberlik ve Benötesi Psikoloji Üzerine Paylaşımlar*. 1. Basım. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009.
- Gökçe, Orhan Gazi. "XV. Yüzyıl Tasavvufi Eserlerinde İnsan Terbiyesi -Müzekki'n-Nüfus Örneği-." Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2017.
<https://www.proquest.com/openview/539bf647d42072437b423390ba443419/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Mevlâna Celaleddin Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1999.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Mevlâna Hayatı, Sanatı ve Yapıtlarından Seçmeler*. İstanbul: Varlık Yayınları, 2012.
- Hökekleli, Hayati. *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- İşıtan, İbrahim. "Hz. Mevlâna Düşüncesinde Barış Kavramının Sûfi Psikolojisi Açısından Tahlili." *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 2/1 (2018): 23-40.
- İşman, Aytekin. *Uzaktan Eğitim*. Genişletilmiş 4. Baskı. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2011.
- Kalkan, Bilgihan. "Mevlânânın Mesnevî Adlı Eserinde Hz. Musa." Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/106373/yokAcikBilim_10190935.pdf.
- Karaismailoğlu, Adnan. *Mevlana'nın Hayatı ve Çevresi*. Konya'dan Dünyaya Mevlana ve Mevlevilik. İstanbul: 2002.
- Kardam, Ahmet. *Hamdım, Piştim, Yandım*. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Karslı, İbrahim Hilmi. *Bir Arada Yaşama Ahlakı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Kaya, Zeki ve Özcan Demirel. "Eğitim ile İlgili Temel Kavramlar." In *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2005.
- Kayıklık, Hasan. *Tasavvuf Psikolojisi*. 2. Basım. Ankara: Akçağ Yayınları, 2011.
- Keskin, Kadir. "İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilere Tarih Kavramlarının Kazandırılma Düzeyinin Araştırılması." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2003.
- Kılınçer, Hatice. "Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (MDR) Üzerine: Psikoloji, İlahiyat ve Tıp Alanlarında Maneviyat ve MDR Algısı." In *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Teori ve Uygulama Alanları*, ed. Ali Ayten, 40-41. İstanbul: Dem Yayınları, 2017.
- Komisyon (DİB). *Dini Kavramlar Sözlüğü (Yeni Şafak Kültür Armağanı)*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Köylü, Mustafa. "Teoriden Pratiğe Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Samsun Örneği." In *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten vd., 65-70. İstanbul: Dem Yayınları, 2016.
- Kuşeyri, Abdülkerim. *Kuşeyri Risalesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999.
- MEB. *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Gizem, 2008.

- Mengüç, Hakan. *Sen Yola Çık Yollar Sana Görünür. Mevlana'nın 21 Kuralı*. 1. Basım. İstanbul: Destek Yayınları, 2021.
- "Mesneviden Hikayeler." <http://cocuklar.semazen.net> (Erişim 06.11.2024).
- Okumuş, Sait. "Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Geçen Atasözleri." 2007.
- Özdoğan, Öznur. "Ruhsal yaklaşım ve insan: Türkiye'de bir uygulama örneği." *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi* 6, no. 15 (2005): 137-152. [https://www.eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20\(935\).pdf](https://www.eskieserler.com/dosyalar/mpdf%20(935).pdf).
- Rifat, Ahmet. *Ahlak Sözlüğü Tasvir-i Ahlak*. Haz. Hüseyin Algül. İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2021.
- Rumi, Mawlana Jalal al-Din. *Mesnevi*. Konya: Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2021.
- Sevgi, Ahmet. *Mevlana'nın Mesnevisinde Devrin Örf ve Adetleriyle İlgili Bilgiler*. Kayseri: Türkiye Diyanet Vakfı Kayseri Şubesi Yayınları, 1994.
- Sezer, Kemal. "Günlük Yaşantımıza Dair Mevlânâ'dan Mutluluk Öğütleri." In *Günü Mevlânâ ile Yaşamak: Rûmî'den Mutluluk Tavsiyeleri*. 1. Basım. İstanbul: Hayy Kitap, 2017.
- Söylev, Ömer Faruk. "Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik – Alanları İmkanları ve Yöntemleri– (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)." Yayımlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Söylev, Ömer Faruk. "Dini Danışma ve Rehberliğin Temel Kavramları ve Tarihi Arka Planı Üzerine Bir Değerlendirme." *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 21, no. 1 (Haziran 2017): 157-283.
- Sözgün, Zenal. "Dini Danışma ve Rehberliğin Hayatımızdaki Yeri ve Önemi." *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 3, no. 1 (Mayıs 2017): 208-210. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yaduitmed/issue/39523/493208>.
- Şen, Celalettin. "Peyami Safa'nın Mevlâna Hakkındaki Üç Yazısı." *Bize Göre Dergisi* (Hz. Mevlâna Özel Sayısı) 20(21) (2008). http://www.edebiyatci2003.com/psafa_mevlana.htm (Erişim 06.11.2024).
- Şenbaş, Havva. "Psiko-Sosyo-Teolojik Yaklaşımlar Çerçevesinde Manevi Danışmanlık ve Rehberliğin Teorik Temelleri ve Pratik Yansımaları." Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Şimşek, Fatma Zehra. "Manevi danışmanlık ilkeleri bağlamında Mevlâna ve Yunus Emre düşüncesinin değerlendirilmesi." Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Şirin, Turgay. "Manevi Daruşma ve Rehberlik'te Yeni Bir Model Önerisi: İ.H.S.A.N. Modeli ve Vaka Sunumu." In *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*, ed. Ali Ayten vd., 187-188. 2. Basım. İstanbul: Dem Yayınları, 2018.
- Tenik, Ali. *Tasavvufî Bilgi*. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2017.
- Tenik, Ali. *Sufî Kişilik ve Ahlak*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2022.
- Tosun, Muhammed. "Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Anadolu Bilgeliği Bağlamında Mesnevi Üzerine Terapötik Analizler." *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi* 10 (2024): 87-130.
- Turan, Refik, Tuğba Belenli ve Ayten Kırış. "Mesnevi ve Mesnevi'nin Sosyal Bilgiler Programında Yer Verilen Değerler Çerçevesinde İncelenmesi." *Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF)* (2010): 1-30.
- Turan, Refik, Turan Belenli ve Ayten Kırış. "Mesnevi ve Mesnevi'nin Sosyal Bilgiler Programında Yer Verilen Değerler Çerçevesinde İncelenmesi." *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1 (2010): 169-203.

- Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. 10. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2005.
- Türküresin, Hafize Er. “Pir-i Türkistan Hoca Ahmed Yesevi ve Divan-I Hikmet’te Bulunan Değerler.” *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 99 (2021): 267-284.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2016.
- Usta Aydın, Hilal. “Hz. Mevlânânın Mesnevisinde Sûfi Ahlâkı.” Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, 2019.
- Yel, Selma ve Soner Aladağ. “Sosyal Bilgilerde Değerlerin Öğretimi.” In *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, ed. Mustafa Safran. Ankara: Pagem A Yayınları, 2009.
- Yılmaz, Bilal. “Farklılıklara Ne Kadar Saygılıyız?” <http://www.elbistaninsesi.com/yazi/2224-farkliliklara-ne-kadarsaygiliyiz.html> (Erişim 07.11.2024).
- Yılmaz, Necla. “Aile İrşad ve Rehberlik Bürolarında Yapılan Dini Danışmanlık – Çorum Örneği.” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Yüksel Çamur, Fatma. “Dini Danışmanlıkta Danışan Danışman İlişkisi Hadisler Çerçevesinde Teolojik Bir Bakış.” *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19, no. 2 (Aralık 2020): 654.